

Et kongebrev fra 1802

af redaktionen

Betegnelsen »kongebrev« er nok mest kendt i forbindelse med indgåelse af ægteskab, hvor det indtil 1970 var nødvendigt med et kongebrev, hvis bruden f.eks. var under 18 år. Under enevælden (1660-1849) blev kongeriget imidlertid i stor udstrækning administreret ved hjælp af kongebreve. I artiklen gengives et sådant kongebrev, der giver tilladelse til at opføre et nyt rådhus i Thisted, hvilket skete i 1803. I brevet redegøres der bl.a. for, hvordan byggeriet skal finansieres.

Det nuværende rådhus i Thisted med adresse i Asylgade blev taget i brug i 1978. Forgængerer ligger fortsat på Store Torv forsynet med årstallet 1853. Den afløste et rådhus, som lå længere nede på torvet ud for Rådhusstræde. Det er det første rådhus, som vi kender af udseende fra et maleri på Thisted Museum. Med denne artikel får vi nu også et indblik i indretningen.

Tidligere har der ligget mindst to rådhus på Store Torv, sandsynligvis flere. Det første blev skænket af kongen i 1546. I perioden 1717-46 blev der benyttet en bygning i Østergade som rådhus. Placeringen var Østergade 19, hvor kaffegrosserer Spangberg boede, før han i 1924 byggede det nuværende museum som privatbolig.

I sine arkivundersøgelser i forbindelse med opførelsen af rådhuset i Nykøbing i 1846 stødte Niels Vestergaard Larsen på et kongebrev fra 1802 vedrørende et nyt rådhus i Thisted. Fundet blev gjort ved at gennemgå journalsager fra 1846 for Thisted Amtsråd, der som landets øvrige amtsråd blev indført i 1841.

Kongebrevet lå i en lille pakke med bilag vedrørende ting-, råd- og arresthuse i Thisted Amt. Normalt skulle disse bilag ligge i Thisted Amts arkiv, men i forbindelse med opførelsen af rådhuset i Nykøbing var de blevet flyttet over i det nye amtsråds arkiv. Her blev de brugt til at undersøge, om morsingboerne havde ydet bidrag til opførelsen af tinghusene i Thy og Han-

herred. Hvis de havde det, skulle de til gengæld have hjælp til opførelsen af rådhuset i Nykøbing. Men som det fremgår af kongebrevet, blev rådhuset i Thisted bygget uden støtte fra Mors.

Kongebrevet fra 1802 med bestemmelserne om opførelsen af et nyt rådhus i Thisted er stilet til amtmanden over Thisted Amt, Niels Ferslev. Bemærk i øvrigt, at kongen tiltaler amtmanden med »du«. Nu var det selvfølgelig ikke kongen selv, der førte pennen, og da slet ikke når kongen var Christian den Syvende, der som bekendt var ude af stand til at regere på grund af sindssygdom. Under kongens segl er brevet forsynet med navnene Colbiørnsen, Reiersen, Feddersen, Cold, Knudsen og Bülow.

Vi bringer her ordlyden af brevet i sin originale udformning. Hvis vi kun var på jagt efter brevets informationer, kunne brevet med fordel skrives om i et mere mundret sprog. Men nogle gange skal vi også anstrenge os for at forstå den sammenhæng, informationerne indgår i. Ved at dvæle ved ordene, stavemåden og sætningsopbygningen får vi så at sige sat historiske noder på informationerne – betraget sproget som musik fra en svunden tid. Tydningen af selve håndskriften må de fleste imidlertid give op overfor, så her må vi nøjes med et billede af den første side og i øvrigt forlade os på Niels Vestergaard Larsens afskrift. For at lette overskueligheden har vi opdelt teksten og lavet fremhævelser og indrykninger.

FRYDERICUS den Sjette,
 af Guds Naad Kong, de
 Danmark og Norge, de
 Hamborg og Gøtting, Hertog
 i Slesvig, Høvedsmand
 i Slesvig, Lauen og Alstedborg.

Der Giveth! Cif. Roskildens Can-
 cellie er bealene med et Brev til
 den fornemste Råd, i Christianburg
 at Thifled Rådshoved Rådsherr
 der her med Christianburgs Rådsherr
 Cancellie samt Rådsherr af Slesvig, Høveds-
 mand og Høvedsmand i Slesvig, Gøtting,
 Slesvig, Lauen og Alstedborg, for de bannede
 Cancellie indsendt en Cirkulæ til den
 saadan Cirkulæ, hvorefter Christianburg
 og Lauen Rådsherr den 24de 30de, som
 ved Christianburgs Licitation af alle
 Christianburgs til 30000, Arger som
 den med indkom, med Christianburg Rådsherr
 Thifled Rådsherr, Rådsherr indsendt til den
 at indsendt Rådsherr Rådsherr, for
 indsendt, at de om liggende Rådsherr,
 Rådsherr, Rådsherr, Rådsherr, Rådsherr,
 samt Rådsherr Rådsherr af Christianburg
 Rådsherr, Rådsherr, Rådsherr, Rådsherr,
 Rådsherr Rådsherr, Rådsherr, Rådsherr,
 Rådsherr Rådsherr, Rådsherr, Rådsherr,

1678

Første side af kongebrevet.

I sin helhed har brevet følgende ordlyd:

Christian den Syvende,

af Guds Naade Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn, Dytmersken og Oldenburg.

Vor Gunst ! Af Vort Danske Cancellie er Os allerunderdanigst bleven foredraget, at Du i Anledning af Thisted Kjøbstæds Raadhuus og deri værende Arresters yderst forfaldne Tilstand samt den deraf flydende Nødvendighed, at en nye Bygnings Opførelse til dette Brug, har til bemeldte Cancellie indsendt et Overslag til en saadan Bygning, hvilket Overslag opløber til den Sum 3247 Rd. 36 Skl., som dog formodes ved Licitation at ville blive nedsat til 3000 Rd.; Ligesom Du endvidere, med Hensyn til Thisted Byes Uformuenhed til ene at udrede denne Bekostning, har indstilt, at de omliggende 5 Herreder deri skulle deeltage med Byen, samt derhos foreslaaet adskillige Poster denne Gjenstand angaaende.

Efter at berørte Sag, med alle dens Omstændigheder samt den af Vort Danske Cancellie med Vort Rentekammer og Finantz Collegium desangaaende førte Brevvexling, af Os ere tagne i Overveielse, have Vi funden for godt i denne Henseende at fastsætte følgende Bestemmelser:

1. At der til Raadhuus for Thisted Bye samt til Arreste for Thye Land og Vester HanHerred, saa og til Tinghuus for Hillerslev og Hundborg Herreder, foruden de øvrige offentlige Forretninger, som der bør behandles, maa, efter foregaaende offentlig Licitation, opføres en grundmuret Bygning, efter de af Dig indsendte og herhos tilbagefølgende Tegninger, dog at deri, i Overensstemmelse med Bygnings Administrationens Betænkning gjøres følgende Forandringer:
 - a. at det eene Skorsteens Rør, i steden for, efter Profil Tegningen, at opføres paa en muuret Bue, som spændes imellem Bjelken paa den eene og Hoved Skillerums Muuren paa den anden Side, opføres, til meere Sikkerhed, fra Grunden af, og, dersom det skulle indtreffe, at bemeldte Rør, paa denne Maade kom til at løbe ned igjennem et af Arrestkamrene, og det desaarsag kunde befrygtes, at Arrestanterne ved Udbrud igjennem Skorstenen kunde befordre deres Flugt, at da saadant forebygges ved fuldt at udmuure Røret til Arrestens Høide.
 - b. at paa Facaden imod Torvet, bortlades den derpaa anbragte Decoration, saa at det allene bliver en glat oppudset Muur, samt at i steden for Frontespidsen, saafremt en inscription ønskes anbragt, opsættes en Sokkel af hugne Steen, hvorpaa Inscriptionen kan anbringes.
2. At Thisted Bye samt alle de Herreder og Jurisdictionen, som paa nogen Maade afbenytte sig Bygningen, bidrage til Bekostningerne paa dens Opførelse, hvilket anslaaes til 3000 Rd., paa følgende Maade:

- at Thisted Bye deraf tilsvare ¼ Deel eller 750 Rd.
 - Hillerslev og Hundborg Herreder udrede ligeledes ¼ Deel eller 750 Rd.
 - Hassing og Refs Herreder udreder 1/3 Deel eller 1000 Rd.
 - og endelig Vester HanHerred tilsvare 1/6 Deel eller 500 Rd.
3. At foranførte 5 Herreder i samme Forhold deltager i Omkostningerne til dette Raadhuuses Vedligeholdelse i Tiden, imod at de for Fremtiden, naar denne Bygning er opført, vorde befriede for at svare Arresthuusleie 3 Mk. ugentlig for hver fremmed Arrestant efter Reskriptet af 6. September 1782.
4. Ville Vi endvidere have fastsat:
- a. I Henseende til Thisted Bye: at Indtægterne af Jordleie for Kronenes Mark, maa, efter Fradrag af Opmaalings Omkostningerne, anvendes til Bygningens Opførelse, og Resten udredes af Indvaanerne, nemlig Huuseiere i Forhold til enhvers Grundtaxt, og af Leiere og Indsiddere hos disse, saaledes, at alle de, som enten ikke ved Ansætning ere befriede for Extraskats Svarelse, heel eller halv, eller ere som Almissemlemmer indskreven til at nyde Understøttelse af Byens Fattigvæsen og Hospital, ansættes af Taxationsborgerne til at bidrage, efter enhvers Forfatning og Vilkaar fra 1 Rd. til 12 Skl. hver Familie.
 - b. I Henseende til Herrederne, at enhver Degn i forbenævnte 5 Herreder bidrage 3 Mk., enhver Skoleholder som ei er Degn tillige 24 Skl., enhver personel Capellan 66 Skl., enhver Forpagter og Forvalter ligeledes 66 Skl., Kroemænd, som intet Hartkorn have at svare af 33 Skl., Færgemænd af samme Slags 3 Mk., Skude Skippere 1 Mk. af hver Læst, som deres Fartøier ere drægtige, alle Jordløse Huusmænd, som ikke til Extraskats Befrielse ere anførte for heel eller halv Fattige eller nyde Sogne Almisse, 6 Skl., og alle Indsiddere af samme Slags 3 Skl., samt at naar dette Bidrag er fradraget Jurisdictionens Andeel af Bygnings Summen, Resten da lignedes paa Hartkornet i det Forhold, som finder sted i Herrederne til Ligningen af Deliqvent Omkostningerne.
5. At foranførte Bidrag, maa, for at gjøres saa meget mindre følelig for Contribuenterne, af Amtsforvalteren hæves i 3de paa hinanden følgende Aar, ved hvert Aars April Qvartal med 1/3 Deel, hvilket skal begynde ved næstkommende April Qvartal, og at der af Vores Kasse Rentefrit maa forskydes den til Bygningens Opførelse fornødne Sum af omtrent 3000 Rd., imod at samme erstattes i de næste 3 Aar med 1/3 Deel hvert Aar. Derefter Du Dig allerunderdanigst haver at rette og den fornødne Foranstaltning i Overensstemmelse hermed at føie. Befalende Dig Gud!

Skrevet paa Vort Slot Frederichsberg den 29de October 1802.
Under Vor Kongelige Haand og Seigl

Christian R.

Tegninger

Allerede den 8. november 1802 skriver amtmand Ferslev et brev til byfoged Brøndlund, der anmodes om at foranstalte en offentlig licitation. Den skal bekendtgøres tre gange i Berlingske og i aviserne i Viborg og Aalborg; tidspunktet fastsættes af Brøndlund til d. 18. januar 1803.

Den 24. marts skriver amtmanden et nyt brev til byfogeden, som skal gøre anstalt til at anskaffe lokale til by- og herredstinget, nu da nedrivningen af det gamle rådhus er nært forestående. Også brandsprøjten skal der findes plads til. Selv om amtmandens ord var en ordre, kunne det udmærket formes diplomatisk i datidens kancellisprog: »– hvilket alt Hr. Byfogeden behagelig ville sørge for at iværksætte snarest mueligt.«

Af kongebrevet fremgår det, at der har været indsendt tegninger, som returneres sammen med kongebrevet. Disse tegninger har det desværre ikke været muligt at opspore, men i sagen ligger en forklaring til tegningerne, en såkaldt *explication*. Heraf fremgår det, at der har været tre ark med tegninger. Vi må gå ud fra, at tegningerne stort set er blevet fulgt, når man ser bort fra den krævede ændring med den ene skorsten.

Sagsbehandlingen går ifølge journalnumrene tilbage til 1795 og 1798. På dette tidspunkt var Thisted Amt et nyt navn, der i 1793 afløste betegnelsen Dueholm, Ørum og Vestervig Amter. Også før den tid havde amtmanden ofte bopæl i Thisted, men det var ikke altid tilfældet. Niels Ferslev var den første amtmand i det nye Thisted Amt. Han døde 1803, samme år som rådhuset blev bygget, og han blev afløst af G. Arentz, der blev en overgangsfigur som amtmand, inden Gerhard Faye tog over i 1805.

Tilbage til tegningerne af rådhuset. Ifølge den omtalte forklaring kunne man på tegnning-

erne se bygningens udseende fra alle vinkler. Desuden var der grundplaner af de to etager. Dem vil vi dvæle lidt ved.

Underste etage

Den nederste etage bestod af en gang med døre ind til syv rum. To af værelserne var arrestforvarerens bolig, mens resten var tiltænkt arrestanter, der dengang blev omtalt som *malificanter og deliquenter*. Den ene arrest skulle indrettes sådan, at den også kunne anvendes til »afsindige Mennisker«. I forbindelse med omtalen af grundplanen nævnes også et sprøjtehus til opbevaring af byens brandsprøjte.

Øverste etage

Mens den underste etage kunne betegnes som arrestafdelingen, så udgjorde den øverste rådhusfunktionen i ordets egentlige betydning. Her var rådstuen til »Borgerskabets Forsamling«, et lokale der også blev brugt til session og møder vedrørende skat og fattigvæsen. Desuden var der et retslokale, som blev benyttet af by- og herredsfogederne. Endelig var der gjort plads til et arkivrum, en forstue samt et værelse, der kunne anvendes til civilarrest og andet brug.

Licitation

Ved licitationen i januar 1803 blev betingelserne »fremlagt og lydelig oplæst«. Allerede inden tre timer efter licitationsforretningens afslutning skulle amtmanden bekendtgøre, hvem der som lavestbydende havde fået arbejdet. Det fremgår af Thisted Byes Auktionsdokumenter i Landsarkivet i Viborg.

De oplæste betingelser var opstillet i 20 punkter med et utal af konkrete oplysninger af især håndværksmæssig art, f.eks. træværkets, murstenenes og mørtlens beskaffenhed. Generelt var entreprenøren forpligtet til at bruge »gode og forsvarlige Materialer«. Disse

Det gulkalkede rådhus fra 1803 lå på det nuværende Store Torv ud for Rådhusstræde. Dette maleri på Thisted Museum er ikke signeret, men ifølge traditionen er det malet af Martinus Rørbye, der besøgte byen i 1830. Til højre ses den gamle provst Carstensen i vinduet til præstegården, muligvis i samtale med amtmand Faye.

krav var de interesserede selvfølgelig bekendt med på forhånd.

Her er kun plads til at fremhæve enkelte træk. Det oplyses, at det nye rådhus skulle opføres på samme plads som det gamle rådhus og sprøjtehuset. I den forbindelse var det pålagt entreprenøren at opfylde den gamle jordkælder. Den nye bygning skulle opføres på gode kampesten, der var anbragt så dybt i jorden, »at ingen Synkning i Tiden skal kunde finde Sted«.

I underste etage skulle muren være af tostens tykkelse, mens der længere oppe kun skulle være halvanden sten. Væggene skulle indvendigt pudses i begge etager. Opførelsen af grundmuren skulle begynde sidst i april, så den kunne fuldføres, mens »forårs-tørren«

var virksom. Hvis vejret ikke artede sig, kunne byggeriet udskydes til næste forår, hvilket dog ikke blev aktuelt.

Samme dag som licitationen kunne amtmanden skriftligt meddele byfogeden afgørelsen, der faldt på »det af Hr. Bygmester Willads Stilling fra Wiborg ved Licitationen i Dag giorte mindste Bud af 3600 Rdlr.« I bilagene vedrørende licitationen er Willads Stillings tilbud dateret i Holstebro 1795 og lydende på 3247 rigsdaler og 2 mark. Det er uden tvivl hans tilbud, der har dannet grundlag for prissættelsen i kongebrevet. I 1803 har han med andre ord genbrugt det gamle tilbud og forhøjet beløbet – det var jo i en tid med inflation. I bilagene ligger endnu et tilbud, men det var mere end 800 rigsdaler højere.